

Лекція 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.

Основні питання:

1. Лекція як провідна форма організації навчання у ВНЗ.
2. Семінарські та практичні заняття у ВНЗ
3. Комплексні форми організації навчання.
4. Самостійна робота студентів.
5. Дистанційне навчання.

- Слово **лекція** має латинське походження (*lectio* — читання).
- Лекції з'явилися ще у **Стародавній Греції** (Сократ, Платон, Арістотель) та **Стародавньому Римі** (Квінтіліан), набули розвитку в епоху **середньовіччя**.
- Тоді лекція була основною формою навчання, являючи собою читання церковних першоджерел та їх докладний коментар.
- **Лекція — це провідна форма навчання у ВНЗ**, це систематичне, послідовне викладення теми, проблеми, розділу навчального курсу або науки.
- Її **головна дидактична мета** — формування орієнтовної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу.

- Слово **лекція** має латинське походження (*lectio* — читання).
- Лекції з'явилися ще у **Стародавній Греції** (Сократ, Платон, Арістотель) та **Стародавньому Римі** (Квінтіліан), набули розвитку в епоху **середньовіччя**.
- Тоді лекція була основною формою навчання, являючи собою читання церковних першоджерел та їх докладний коментар.
- **Лекція — це провідна форма навчання у ВНЗ**, це систематичне, послідовне викладення теми, проблеми, розділу навчального курсу або науки.
- Її **головна дидактична мета** — формування орієнтовної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу.

Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою.

Лекції є доцільними в таких випадках:

- 1.Немає підручників та навчальних посібників за новими курсами.
- 2.Новий матеріал за конкретною темою ще не знайшов втілення в підручниках.
- 3.Деякі розділи та теми курсу викликають великі труднощі під час самостійного вивчення за підручниками.
- 4.Вихідні положення курсу у посібниках та наукових статтях викладені суперечливо, є взаємовиключні концепції.
- 5.Коли особливо важливим є особистісний емоційний вплив на студентів, що має на меті формування їх

Основні функції лекції:

- **Мотиваційна** – розвиток інтересу до науки, пізнавальних потреб, переконань у необхідності вивчати науку, у її теоретичній і практичній значущості.
- **Стимулююча** – збуджує інтерес до теми.
- **Інформаційна** – виклад необхідних відомостей, фактів.
- **Організаційно-орієнтувальна** – огляд першоджерел, орієнтація в них та в основних напрямках вивчення й розвитку теми.
- **Роз'яснювальна** – спрямована на формування основних понять науки.

- **Переконувальна** – акцентується на системі доказів.
- **Систематизуюча** - систематизація та структурування всього масиву знань з даної дисципліни.
- **Методологічна** – реалізація методів філософського й наукового пізнання.
- **Оцінно-розвивальна** – формування вмінь самооцінки та самоконтролю, ціннісних орієнтацій, ставлень.
- **Професійно-виховна** - виховання професійного покликання, професійної етики, спеціальних здібностей.

Ролі викладача на лекції:

- 1. Роль оратора***, що переконує аудиторію;
- 2. Роль ученого***, який розглядає явища, факти, закономірності, надає поштовх науковому мисленню студентів, їхньої самостійності та творчості;
- 3. Роль педагога***, що добре знає свою аудиторію, володіє дієвою методикою викладання;
- 4. Роль психолога***, який відчуває аудиторію в цілому й кожного студента зокрема та використовує знання психології для реалізації головних завдань навчання й виховання.

Основні кроки підготовки лекції:

1. Відбір матеріалу з теми лекції.
2. Оцінка технічних ресурсів, які можуть бути застосовані.
3. Підготовка аудіо-візуального ряду лекції.
4. Складання плану, тез, конспекту лекцій.
5. Підготовка необхідного обладнання (картки-завдання, міні конспекти).
6. Забезпечення організаційних умов для проведення лекції.

Загальноприйняті етапи лекції:

1. Вступна частина:

- оголошення теми лекції та плану лекції;
- формування мети та завдань лекції;
- стисла характеристика проблемного поля лекції та стану його розробленості;
- аналіз списку першоджерел з теми (6-7 джерел).

2. Виклад матеріалу:

- послідовний й логічний виклад матеріалу;
- підтвердження основних положень демонстраціями, прикладами;
- демонстрація доказів, аудіо — та відео матеріалів;
- наведення й обговорення зі студентами різних думок.

3. Підбиття висновків лекції:

- формування загального висновку;
- установка та завдання для самостійної та пошукової роботи;
- методичні поради, відповіді на запитання.

Класифікації лекцій за різними критеріями:

- 1. За загальною метою:** навчальні, агітаційні, виховні, освітні, розвивальні.
- 2. За дидактичною метою:** вступні, поточні, тематичні, настановчі, оглядові, основні, підсумкові, лекції-консультації, лекції-візуалізації, рефлексивно-зорієнтована лекція.
- 3. За науковим рівнем:** академічні й популярні.
- 4. За способом викладу матеріалу:** бінарні, лекції-дискусії, проблемні лекції, лекції-удвох.

□ **Проблемна лекція** – це організаційна форма навчання, у якій реалізується *принцип проблемності* за двома векторами, а саме:

- 1) у змісті освіти;
- 2) у процесі розкриття змісту в „міжсуб’єктному” спілкуванні викладача зі студентами.

Провідною **особливістю проблемної лекції** є *проблемна інтерпретація* навчального матеріалу. Вона наближає процес пізнання до пошукової, дослідницької діяльності.

□ **„Лекція удвох”** – організаційна форма навчання, у якій обговорення певної теми й розкриття пов’язаних з нею проблем відбувається з двох різних позицій у діалогічному спілкуванні двох викладачів, які виступають у ролі представників різних наукових шкіл, прихильників різних освітніх парадигм, теоретика й практика, прибічника й противника інновацій та ін.

□ *Лекція із заздалегідь запланованими помилками* – організаційна форма навчання, у якій викладачем закладені змістовні, методичні або поведінкового характеру помилки, про наявність яких попереджені студенти. У процесі лекції вони повинні їх знайти й пред'явити викладачеві. У ході викладу змісту лекції помилки ретельно „маскуються”. Лекція завершується спільним визначенням й аналізом помилок.

Лекція-прес-конференція

– організаційна форма навчання, на якій викладач у процесі логічного, зв'язного розкриття теми дає відповіді на запитання студентів, що виникають у результаті

засвоєння

Рефлексивно зорієнтована лекція –

організаційна форма навчання, у якій інформація, надана викладачем, співвідноситься зі зверненням студента на себе,

із самоаналізом та самодослідженням, в основі яких лежать рефлексивні механізми особистості.

Фізіологічні особливості сприйняття студентами матеріалу

- початок сприйняття – 4-5 хвилин,
- оптимальна активність сприйняття – 20-30 хвилин,
- фаза зусиль – 10-15 хвилин,
- фаза втоми.

Критерії оцінки лекції:

1. Відвідування студентами.
2. Якість конспектування студентами.
3. Зміст лекції.
4. Наявність запитань.
5. Доказовість лекції.
6. Зв'язок з профілем підготовки спеціаліста.
7. Чіткість плану, структура лекції.
8. Зв'язок із профілем підготовки спеціаліста.
9. Чіткість плану, структури лекції.
10. Ставлення викладача до студентів.
11. Контакт з аудиторією.

Семінарські заняття

- **Семінарські заняття** (від латинського *seminarium*, що означає "розсадник").
- Їх проводили у давньогрецьких та римських школах як поєднання диспутів, повідомлень учнів, коментарів та висновків викладачів.
- Під **семінарським заняттям** - форма навчального заняття, за якої викладач організує *дискусію* із *завчасно визначених тем*, до яких студенти *готують тези* відповідей або *індивідуально виконані* реферати-доповіді. Такі семінари називають також **семінарами-дискусіями**.

Головна мета семінарських занять:

- 1)сприяння поглибленому засвоєнню студентами найбільш складних питань навчального курсу;**
- 2)спонукання студентів до колективного творчого обговорення;**
- 3)оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем;**
- 4) активізування до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування навичок самоосвіти.**

Семінару притаманні чотири основні функції:

1. Поглиблення, конкретизація, систематизація знань, набутих на лекціях і під час самостійної роботи.
2. Розвиток навичок самостійної роботи.
3. Заохочення до наукових досліджень.
4. Контроль за якістю засвоєння студентами матеріалу.

Семінари-практикуми присвячені обговоренню різних варіантів розв'язання практичних ситуаційних задач і завдань

Спецсемінар, спецкурс проводять на старших курсах — це спеціально організоване спілкування науковців початківців з певної проблеми. Спецкурс набуває рис наукової школи, яка привчає студентів до колективного мислення, спільних зусиль для досягнення необхідної мети.

Типологія семінарів за

структурою:

- **семінар-бесіда;**
- **семінар-доповідь;**
- **семінар – розв’язування задач;**
- **семінар-диспут;**
- **семінар-“круглий стіл”;**
- **семінар-засідання експертної групи;**
- **семінар-з’їзд, симпозіум, дебати.**

Критерії оцінювання якості семінарського заняття:

- 1. Цілеспрямованість.
- 2. Планування.
- 3. Організація семінару.
- 4. Стиль проведення семінару.
- 5. Ставлення викладача до студентів.
- 6. Ставлення студентів до викладача.
- 7. Управління групою.
- 8. Коментарі та висновки викладача.
- 9. Записи студентів.

- **Лабораторні заняття** — форма навчального заняття, за якої студент під керівництвом викладача *особисто* проводить природничі або імітаційні експерименти чи досліді з метою підтвердження окремих теоретичних положень цієї навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у певній предметній галузі.

- **Практичне заняття** — форма навчального заняття, за якої викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички практичного застосування їх через індивідуальне виконання студентами відповідно сформульованих завдань.

- **Основні завдання практичних занять:** поглиблення та уточнення знань, набутих на лекціях і в процесі самостійної роботи,
- формування інтелектуальних умінь та навичок планування, аналізу й узагальнень,
- опанування діючою технікою,
- оволодіння початковими професійними навичками керівництва.

Комплексні форми організації навчання. Педагогічний тренінг

Педагогічний тренінг - система вправ для набуття педагогічних умінь, навичок, розвитку педагогічних здібностей.

Усі вправи умовно можна розділити на *чотири групи*.

- *Першу групу* становлять вправи, що формують педагогічне мислення, логіку педагогічних доказів.
- До *другої групи* входять вправи, що розвивають творчу уяву.
- Вправи *третьої групи* спрямовані на формування вміння розподіляти увагу і зосереджувати її.

Алгоритм проведенні педагогічного тренінгу.

1. Запропонування ситуації
2. Розбір практичної ситуації, аналізу шляхів її вирішення.
3. Виконання дії за зразком.
5. Аналіз дії студентами.
6. Колективне виконання вправи студентами.

Дослідна робота студентів

За навчальним планом:

- 1. Аудиторна – навчальний курс “Основи науково-педагогічних досліджень”.***
- 2. Позааудиторна – виконання курсових й магістерських робіт.***

Поза навчального плану: написання статей, рефератів, участь у конкурсах наукових студентських робіт, у олімпіадах

Консультація

- ***Консультація*** (лат. consultatio — звертання за порадою) — форма організації навчання, що передбачає надання студентам потрібної допомоги у засвоєнні теоретичних знань і виробленні практичних умінь і навичок шляхом відповіді викладача на конкретні запитання або пояснення окремих теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Види консультивання

- ***за спрямованістю*** поділяється на: індивідуальне; парне; малими групами; групове.
- ***за призначенням:*** організаційне; методичне; інформаційне; змістове.
- ***за рівнем інтерактивної взаємодії:*** моноспрямоване (консультації отримуються лише від викладача); інтерактивне (консультації надають також студенти); інтегроване (викладач обов'язково коментує консультації, надані студентами).
- ***на основі диференційованого підходу:*** для студентів, що займаються *індивідуальною науково-дослідною* роботою з дисципліни; для студентів, що відчувають *певні утруднення* під час виконання самостійних робіт; для студентів, які взагалі самостійно не справляються з виучуваним матеріалом.
- ***за часом проведення:*** відповідно до затвердженого графіку; несистематичні (за наявності ініціативи з боку студентів у разі виникнення потреби).

- **Самостійна робота** – форма навчання, за якої студент самостійно (без сторонньої допомоги) опрацьовує практичне питання, тему, вирішує задачу або виконує завдання на основі знань, отриманих з підручників, книг, на лекціях, практичних або лабораторних заняттях.

Самостійна робота студентів у вищому навчальному закладі включає види діяльності:

- пошук та вивчення додаткової літератури;
- конспектування, складання планів, тез, анотацій, рецензій;
- кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків);
- написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів;
- виступ з повідомленнями на семінарських заняттях;
- виконання вправ, розв'язання задач;
- виконання письмових контрольних, лабораторних

Функції самостійної роботи студентів:

- пізнавальна;
- самоосвітня;
- прогностична;
- коригувальна;
- ВИХОВНА.

Дистанційне навчання – комплекс освітніх послуг, що надається за допомогою спеціалізованого інформаційного середовища.

Це нова форма навчання, яка передбачає, що в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби і форми навчання, що ґрунтуються на *комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях*.

Характерні риси: гнучкість й модульність, економічна ефективність, координаційна роль викладача, спеціалізований контроль якості освіти, використання спеціалізованих технологій і засобів навчання.